

Kā Skotijas mežsaimnieki cīnās ar invazīvajām sugām

Avots: Latvijas Meža īpašnieku un apsaimniekotāju konfederācija

Interesējoties par Skotijas mežsaimniecību un tās aktualitātēm, ir redzams, ka skoti sastopās ar problēmām, kādas raksturīgas arī mūsu meža apsaimniekotājiem. Viena no tādām ir invazīvo sugu izplatīšanās valstī. Invazīvās svešzemju sugas ir viens no galvenajiem tiešajiem bioloģiskās daudzveidības samazināšanās iemesliem visā pasaulē. Skoti pieliek ievērojamas pūles, lai kontrolētu un ierobežotu invazīvās sugas arī Skotijas valsts meža un zemes platībās.

Tātad: Skotijā tiek ierobežotas tādas invazīvas augu sugas kā Melnās jūras rododendrs (*Rhododendron ponticum*), goltjēra (*Gaultheria shallon*) un Amerikas lizihitons (*Lysichiton americanus*).

Atbalsts tiek sniegts arī citu organizāciju un pašvaldību aktivitātēm kontrolēt tādu sugu izplatību kā Ziemeļamerikas signālvēži, amerikāņu ūdeles (tās nopietni kaitē vietējo pīļu populācijai) un pelēkā vāveres (*sciurus carolinensis*), kas apdraud Apvienotās Karalistes vietējās sarkanās vāveres (*sciurus vulgaris*) eksistenci.

Melnās jūras rododendrs jeb *Rhododendron ponticum*

Iespējams, vispazīstamākais svešzemju invazīvais augs Skotijā ir *Rhododendron ponticum* (turpmāk šajā rakstā - vienkārši rododendrs), kas samazina bioloģisko daudzveidību un augsnes, kurā tas aug, kvalitāti. Latvijā rododendrs priecē dārzu īpašniekus un ir visai populārs, bet skoti izmisīgi cīnās pret šo "ārzemju draugu" visiem iespējamajiem līdzekļiem.

Rododendrs ir pazīstams ar to, ka no tā ir ļoti grūti atbrīvoties. Tas ir toksisks daudzām sugām. Pētījumi liecina, ka rododendra dēļ samazinās slieku skaits augsnē. Tas arī fiziski samazina vietējās floras klātbūtni kā arī traucē mežu dabisko atjaunošanos.

Vairāk kā 25 gadus Skotijas mežsaimnieki ir strādājuši, lai apturētu šī auga bīstamo izplatību, kas "smacē" lielu daļu Skotijas rietumu

piekrastes un apdraud unikālo mitrāju mežu (Skotijas lietus mežu) dzīvotnes.

Mežsaimnieku darbs cīņā ar rododendru ietver:

Tehnoloģijas

Uzņēmums izmanto bezpilota lidaparātus, lai palīdzētu kartēt tās teritorijas, kurās var koncentrēt rododendru ierobežošanas pasākumus. Tādejādi tiek dota iespēja "atvilkt elpu" Skotijas mitrajiem mežiem (turpmāk tekstā – Skotijas lietus meži).

Skotijas lietus mežu atjaunošana

Veicot lietus mežu atjaunošanas darbus, *Forestry and Land Scotland* speciālisti konstatē tās platības, kurās rododendrs ietekmē biotopu kvalitāti. Pēc tam situāciju kontrolē rūpīgi lietojot lietošanai apstiprinātus, sertificētus herbicīdus. Jaunas, efektīvākas stublāju injekcijas metodes ir uz pusi saīsinājušas laiku, kas vajadzīgs, lai apstrādātu teritoriju. Ar 90-100 % sekmju rādītāju ir ievērojami samazināta atkārtotas apstrādes nepieciešamība.

Jauno augu izrakšana

Skotijas mežsaimnieki strādā arī pie tā, lai uzlabotu attālo teritoriju apsekošanu un identificētu tā sauktos rododendra "pionieru krūmus", pirms tie ieaug un kļūst grūtāk apkarojami.

"Ainavas mēroga" pieejas veicināšana

"Ainavas mēroga" koordinācija tiek veikta ļoti augstā līmenī. Piemēram, Glen Creran reģionā rododendrs ir iznīcināts, pateicoties četrus gadus ilgam visas vietējās kopienas projektam, ko vadīja *Argyll and the Isles Coast and Countryside Trust*. Taču tas prasa arī milzīgas pūles, vietējo iedzīvotāju labo gribu un atbalstu.

Šī gada sākumā *Forestry and Land Scotland* saņēma 1,3 miljonus sterliņu mārciņu Skotijas valdības finansējumu, lai veicinātu aktivitātes Skotijas lietus mežu glābšanai. Šis finansējums ne tikai pastiprinās invazīvo rododendru likvidēšanas darbus un briežu populācijas kontroles pasākumus, bet arī palīdzēs uzņēmumam

izstrādāt ilgtermiņa stratēģisku pieeju, lai aizsargātu šo unikālo biotopu, kura trešdaļu *Forestry and Land Scotland* apsaimnieko.

Goltjēra - *Gaultheria shallon

Gaultheria shallon ir mūžzaļš viršu dzimtas augu sugas pārstāvis, kas sākotnēji tika atvests no Ziemeļamerikas, kultivēts 19. gadsimtā un stādīts medījamo dzīvnieku, piemēram, stirnu, dzīvotņu nodrošināšanai.

Pēdējos gados tā ir kļuvusi ļoti invazīva, jo īpaši Argilā un Skotijas rietumos, vietās, kur agrāk auga rododendri. Pēc goltjēras novākšanas tā, tomēr, ļoti strauji atjaunojas.

****Amerikas lizihitons**

Amerikas lizihitons, ko plaši stāda kā dekoratīvu ūdensaugu, visbiežāk sastopams dīķu malās, strautu krastos, purvos un mitros mežos.

Augsts, ar milzīgām ādai līdzīgām lapām un koši dzelteniem "ziediem", kas atgādina britu vietējos augus (t.s. *lords-and-ladies*), tas pamazām izkļuva no dārziem savvaļā un tagad ir kļuvis par īstu problēmu visā Apvienotajā Karalistē.

Tāpat kā rododendru, arī goltjēru un Amerikas lizihitonu ierobežo, izmantojot apstiprinātus, sertificētus herbicīdus, kas nerada apdraudējumu citām augu sugām vai dzīvniekiem.

*****Pelēkās vāveres**

Mežsaimnieki arī palīdz kontrolēt pelēko vāveru populāciju, mežos ierīkojot mākslīgos būrīšus caunām, lai palielinātu caunu skaitu īpaši problemātiskajās teritorijās. Caunas likvidē pelēkās vāveres, bet spēj veiksmīgi sadzīvot ar veiklākajām vietējām sarkanajām vāverēm.

Runājot par svešzemju un invazīvo sugu kontroli *Forestry and Land Scotland* vadošie speciālisti uzsver, ka daudzas no šīm svešzemju sugām apdraud Skotijas bioloģisko daudzveidību,

tostarp dažus no Skotijas unikālajiem un vērtīgākajiem lietus mežiem.

Šīs invazīvās augu un dzīvnieku sugas ir arī ļoti grūti izskaužamas, un, lai gūtu ilgstošus panākumus, ir nepieciešama koordinēta pieeja, sadarbojoties ar līdzīgi domājošiem un atbildīgiem zemes apsaimniekotājiem, bieži vien arī t.s. "ainavas mērogā."

Skotijas meža un zemes īpašnieki var piedalīties brīvprātīgo programmās, kas atbalsta invazīvo augu un dzīvnieku ierobežošanu.

******Fīfas** zemes īpašnieki un cilvēki, kuriem ir piemājas dārzi, tiek aicināti palīdzēt kontrolēt pelēko vāveru populāciju, izmantojot lamatas. Tādējādi ir iespējams apturēt vāveru mēra (tā ir slimība, ko pārnēsā pelēkās vāveres un kas nogalina sarkanās vāveres) izplatīšanos uz ziemeļiem. Šis aicinājums izskanēja pēc tam, kad 2024.gada maija sākumā Dunfermlīnes ziemeļdaļā tika atrasta sarkanā vāvere, kas, kā zinātnieki konstatēja, bija gājusi bojā no vāveru triekas.

Dārzkopji var palīdzēt aizsargāt Skotijas dabu, uzmanīgi izvēloties, ko stādīt un pārbaudot, kas jau aug dārzā. Lai gan augi no ārzemēm ir bagātinājuši Apvienotās Karalistes dārzus, neliela daļa no tiem ir kļuvuši ļoti invazīvi, apdraudot dabiskās dzīvotnes un vietējās sugas. Karaliskā dārzkopības biedrība publicē svešzemju invazīvo augu kontrolosarakstu un ieteikumus, kā tos pareizi ierobežot vai likvidēt.

* ***Gaultheria shallon*** jeb goltjēra ir mūžzaļš krūms - viršu dzimtas (*Ericaceae*) pārstāvis, auga dzimtene ir Ziemeļamerikas rietumi. Angļu valodā tas ir pazīstams kā **salal** , **shallon** vai (galvenokārt Lielbritānijā) **gaultheria**. Tas ir ļoti blīvi sazarots un bieži dabā veido gandrīz neaurejamus biežokņus. Lapas ir mainīgas, mūžzaļas , ādainas, biezas un tam ir olveida forma. Augšējā virsma ir spīdīga un tumši zaļa, bet apakšējā - raupja un gaišāka. Lapas ir 5 līdz 10 centimetrus garas.

** **Amerikas lizihitons (*Lysichiton americanus* Hultén)** ir Ziemeļamerikas suga ar lielām ādainām lapām un gaiši dzelteniem ziediem. Tas ir līdz 1.5 m liels augs, kuram patīk purvi, mitras mežu teritorijas, upju, ezeru, dīķu krasti. Amerikas lizihitons veido vienu līdz divas (dažkārt pat četras) līdz 45 cm garas, dekoratīvas ziedkopas. Šis pievilcīgais augs Eiropā tika introducēts apmēram pirms 100 gadiem kā košumaugs. Lizihitons strauji aug un vairojas, tādējādi jau dažu gadu laikā tā milzīgās lapas izveido tik blīvu slāni, ka tas pilnībā bloķē saules gaismas iekļūšanu zem lizihitona lapām. Mūsdienās jau deviņās Eiropas valstīs ir pārgājis savvaļā, Latvijai tuvākās ir Dānija, Vācija, Somija.

*** **Pelēkā vāvere** (*Sciurus carolinensis*) ir vāveru dzimtas (*Sciuridae*) koku vāveru cilts (*Sciurini*) grauzējs.

Tās dzimtene ir Ziemeļamerika, to var sastapt ASV austrumu krastā, rietumkrasta vidienē un Kanādas dienvidos. Pelēkā vāvere ir ievesta arī Eiropā; Lielbritānijā un Īrijā. Tā kā pelēkā vāvere ir lielāka par parasto vāveri (*Sciurus vulgaris*), tad izspiedusi mazāko, iedzimto vāveri no mežiem. **Ir rajoni, kuros parastās vāveres ir pilnībā atdevušas vietu pelēkajām vāverēm.** Zinātniekiem ir bažas, ka šāda "aizvietošanās" varētu notikt arī Itālijā. Pelēkā vāvere nelielos daudzumos ir sastopama arī Āfrikas dienvidos. Zinātniskā nosaukuma *Sciurus carolinensis* ģints vārds *Sciurus* ir cēlies no diviem grieķu valodas vārdiem; "skia" nozīmē "ēna", un "oura" nozīmē "aste", kopā veidojot jēdzienu, ka vāvere ir dzīvnieks, kas sēž savas astes ēnā. Sugas apzīmējuma vārds "carolinensis" atsaucas uz apdzīvotu vietu Karolīna ASV, kur pelēkā vāvere pirmo reizi tika zinātniski pētīta, un šajā vietā tā ir joprojām plaši izplatīta.

**** *Fifa* (*Fife*) ir trešā lielākā vietējās pašvaldības teritorija Skotijā pēc iedzīvotāju skaita. Tās iedzīvotāju skaits ir aptuveni 370 000, no kuriem vairāk nekā trešdaļa dzīvo trīs galvenajās pilsētās *Danfermline*, *Kirkcaldy* un *Glenrothes*. *Fifas* ziemeļaustrumu krastā atrodas vēsturiskā *Sentendrijūsas* pilsēta, kurā atrodas *Sentendrijūsas* universitāte — senākā Skotijas universitāte un viena no vecākajām universitātēm pasaulē. *Fifa* bija nozīmīgs karaliskais un politiskais Skotijas centrs kopš karaļa *Malkolma III* valdīšanas laikiem 11.gadsimtā.